

13.7.2021

Terveydenhuollon oikeus antaa tietoja ja pyytää virka-apua henkilön rikossa tartuntatautilain mukaista karanteenia tai eristystä

Koronaepidemian aikana valvontaviranomaisille on tullut tiedusteluja liittyen siihen, mitkä ovat kunnissa ja sairaanhoitopiireissä terveydenhuollon toimintamahdollisuudet, kun epäillään henkilön rikkovan tartuntatautilain mukaista karanteenia tai eristystä ja voidaanko tietoa henkilön karanteeni- tai eristämismääräyksestä luovuttaa poliisille. Valvontaviranomaiset ohjaavat asiassa seuraavasti.

Karanteenista tai eristyksestä ilmoittaminen tai tiedon luovuttaminen terveydensuojelurikkomuksen tutkimiseksi

Tiedot henkilön terveydentilaa kuvaavasta eristyksestä, samoin kuin potilastietoihin sisältyvä tieto henkilön karanteenista, ovat salassapidettäviä. Mikäli poliisi pyytää eristämistä tai karanteenia koskevia tietoja terveydensuojelurikkomusta koskevaa esitutkintaa varten, tulee arvioida, voidaanko pyydetty tiedot poliisille luovuttaa. Yksinomaan sillä perusteella, että henkilö rikkoo hänelle tartuntatautilain mukaan määrättyä karanteenia tai eristämistä, ei asiasta voi voimassa olevat salassapitosäännökset huomioon ottaen tehdä ilmoitusta poliisille.

Terveydensuojelurikkomus ei myöskään ole sellainen törkeä rikos, jonka tutkimiseksi poliisilla olisi tiedonsaantioikeus potilaan terveydentilaa koskevista tai muista salassapidettävistä tiedoista. Jos on tiedossa, että eristystä tai karanteenia rikkova henkilö aikoo esimerkiksi tahallisesti tartuttaa koronaviruksen riskiryhmään kuuluvan henkilön, voi kyse olla sellaisesta toiseen henkilöön kohdistuvasta väkivallan uhasta (potilaslaki 13 § 3 mom.) tai törkeän rikoksen valmistelusta (rikoslaki 15 luku 10 §), että tietojen antaminen poliisille on mahdollista. Terveydenhuollossa työskentelevien tulee aina arvioida huolellisesti tapauskohtaisesti, täytyvätkö tietojen luovuttamisen edellytykset.

Virka-apupyynnö

Tartuntatautilain 89 §:ssä säädetään virka-avusta. Kun kunnan tai sairaanhoitopiirin tartuntataudeista vastaava lääkäri on arvioinut, että henkilö on syytä asettaa karanteeniin tai eristää, hän on katsonut määräyksen olevan välttämätön tartuntataudin leviämisen estämiseksi. Mikäli henkilö poistuu karanteeni- tai eristämispaikastaan, tartuntataudeista vastaava lääkäri voi tehdä poliisille virka-apupyynnön henkilön palauttamiseksi takaisin karanteeni- tai eristämispaikkaan, mikäli yleisvaarallisen tartuntataudin leviämistä ei voida muulla tavoin estää.

Viranomainen voi luovuttaa poliisille virka-apupyynnön yhteydessä henkilön salassapidettäviä tietoja julkisuuslain 26 §:n 3 momentin nojalla, jos se on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Tieto henkilölle tehdystä karanteeni- tai eristyspäätöksestä on pääsääntöisesti välttämätön poliisin virka-aputehtävän suorittamiseksi.

Liite

Sovellettavat säännökset, esityöt ja ohjeet

*Karanteenista tai eristyksestä ilmoittaminen tai tiedon luovuttaminen terveyden-
suojelurikkomuksen tutkimiseksi*

Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain (559/1994, ammattihenkilölaki) 17 §:n mukaan *terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa sivulliselle luvatta ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon. Salassapitovelvollisuus säilyy ammatinharjoittamisen päättymisen jälkeen.*

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992, potilaslaki) 13 §:n 1 momentin mukaan *potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassapidettäviä. Saman pykälän 2 momentin mukaan terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö ei saa ilman potilaan kirjallista suostumusta antaa sivulliselle potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja. Jos potilaalla ei ole edellytyksiä arvioida annettavan suostumuksen merkitystä, tietoja saa antaa hänen laillisen edustajansa kirjallisella suostumuksella. Sivullisella tarkoitetaan tässä laissa muita kuin asianomaisessa toimintayksikössä tai sen toimeksiannosta potilaan hoitoon tai siihen liittyviin tehtäviin osallistuvia henkilöitä. Salassapitovelvollisuus säilyy palvelussuhteen tai tehtävän päättymisen jälkeen.*

Potilaislain 13 §:n 3 momentin mukaan *sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, saadaan antaa potilasasiakirjoihin sisältyviä tietoja, jos tiedon antamisesta tai oikeudesta tiedon saamiseen on laissa erikseen nimenomaisesti säädetty.*

Potilaislain 13 §:n 4 momentin mukaan *terveydenhuollon ammattihenkilö tai muu terveydenhuollon toimintayksikössä työskentelevä taikka sen tehtäviä suorittava henkilö saa salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan on saanut tietoja olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.*

Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) antamassa ohjeessa terveydenhuollon ja poliisin väliseen tiedonvaihtoon (3.2.2020) todetaan, että kenellä tahansa – myös terveydenhuollon ammattihenkilöllä – on velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille, jos tietää esimerkiksi törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön, raiskauksen, murhan, tapon, surman, törkeän pahoinpitelyn, ryöstön, törkeän terveyden vaarantamisen tai törkeän huumausainerikoksen olevan hankkeilla. Salassapitosäännökset eivät poista tätä velvollisuutta. Tämä velvoite perustuu rikoslain 15 luvun 10 §:ään. Ohjeen mukaan, jos ilmoittaja ei ole varma tekeillä olevan rikoksen törkeydestä, on suositeltavaa ottaa viipymättä yhteys poliisiin ja kysyä asiaa yleisellä tasolla ilman

potilaan henkilötietoja. Velvollisuus koskee ennakoitua, ei jo tapahtuneita tilanteita.

Poliisilain (872/2011) 4 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan *poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada viranomaiselta ja julkista tehtävää hoitamaan asetetulta yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat maksutta ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty tai rajoitettu.*

Oikeudenkäymiskaaren (4/1734, OK) 17 luvun 14 §:n (732/2015) 1 momentin mukaan *lääkäri tai muu terveydenhuollon ammattihenkilöstä annetussa laissa (559/1994) tai sen nojalla annetussa asetuksessa tarkoitettu terveydenhuollon ammattihenkilö ei saa todistaa henkilön tai hänen perheensä terveydentilaa koskevasta arkaluonteisesta tiedosta tai muusta henkilön tai perheen salaisuudesta, josta hän asemansa tai tehtävänsä perusteella on saanut tiedon, ellei se, jonka hyväksi salassapitovelvollisuus on säädetty, suostu todistamiseen. Saman pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuin voi velvoittaa 1 momentissa tarkoitettua henkilön todistamaan, jos syyttäjä ajaa syytettä rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta.*

Tartuntatautilain (1227/2016) 88 §:n mukaan *rangaistus terveydensuojelurikkomuksesta säädetään rikoslain (39/1889) 44 luvun 2 §:ssä.*

Rikoslain 44 luvun 2 §:n mukaan *joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta rikkoo tartuntatautilain (1227/2016) 16 §:ssä tarkoitettua pakollista terveystarkastusta, 60 §:ssä tarkoitettua karanteenia tai 63 §:ssä tarkoitettua eristämistä koskevassa yleisessä tai yksittäistapausta koskevassa päätöksessä tai 54 §:n nojalla säädettyssä pakollista rokotusta koskevassa asetuksessa yleisvaarallisen tartuntataudin leviämisen estämiseksi asetetun velvollisuuden, (21.12.2016/1237) on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, terveydensuojelurikkomuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi kuukaudeksi.*

Virka-apupyyntö

Viranomaisten toiminnasta annetun lain (621/1999, julkisuuslaki) 26 §:n 3 momentin mukaan *viranomaisen voi antaa salassa pidettävästä asiakirjasta tiedon antamansa virka-aputehtävän suorittamiseksi sekä toimeksiannostaan tai muuten lukuunsa suoritettavaa tehtävää varten, jos se on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. Salassa pidettäviä tietoja voi kuitenkin luovuttaa mainittuja tehtäviä varten myös silloin, kun salassa pidettävien tietojen poistaminen niiden suuren määrän tai muun niihin verrattavan syyn vuoksi ei ilmeisesti ole tarkoituksenmukaista. Viranomaisen on ennakolta varmistuttava siitä, että tietojen salassapidosta ja suojaamisesta huolehditaan asianmukaisesti.*

Tartuntatautilain 89 §:n (147/2021) 1 momentin mukaan *jos Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, aluehallintovirasto, tartuntatautiin torjunnasta vastaava kunnan toimielin, kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri tai sairaanhoitopiiriin*

kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri toteaa, että yleisvaarallisen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin leviämistä ei voida muulla tavoin estää, poliisin, pelastusviranomaisen, Puolustusvoimien, Rajavartiolaitoksen tai Tullin on annettava tämän pyynnöstä virka-apua. Virka-avun antamisen edellytyksenä on, että se ei vaaranna virka-apua antavalle viranomaiselle säädettyjen muiden tärkeiden tehtävien suorittamista.

Samana pykälän 2 momentin mukaan sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, rajavartiolaitoksella on virka-aputehtävän suorittamiseksi oikeus:

- 1) pysäyttää kulkuneuvo ja ohjata liikennettä noudattaen, mitä rajavartiolaitain [\(578/2005\) 38 §:ssä](#) säädetään;
- 2) käsitellä virka-aputehtävässä välttämättömiä terveystietoja noudattaen, mitä henkilötietojen käsittelystä säädetään luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelystä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus) annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2016/679, tietosuojalaissa [\(1050/2018\)](#) ja henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa [\(639/2019\)](#).

Nykyistä tartuntatautilakia koskevan alkuperäisen hallituksen esityksen (HE 13/2016) 89 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että virka-avun pyyntöön oikeutetuksi ehdotetaan lisättäväksi Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ja sairaanhoitopiirin kuntayhtymän tartuntataudeista vastaava lääkäri voimassa olevassa laissa mainittujen aluehallintoviraston, kunnan tartuntatautien torjunnasta vastaavan toimielimen ja terveyskeskuksen tartuntataudeista vastaavan lääkärin lisäksi. Käytännössä poliisi on näille tahoille antanut virka-apua. Lisäksi ehdotetaan, että virka-apua voitaisiin pyytää Rajavartiolaitokselta tai puolustusvoimilta. Pelastuslaissa (379/2011) on säädetty kattavasti pelastuslaitoksen toimialaan kuuluvasta virka-avusta ja Rajavartiolaitoksen antamasta virka-avusta rajavartiolaitaissa (578/2005). Näitä tehtäviä, joita varten virka-apua pyydetäisiin, voisivat olla esimerkiksi veden ja elintarvikkeiden jakelu tai tilapäissuojien rakentaminen. Virka-apua pyydetäisiin silloin, kun yleisvaarallisen tai yleisvaaralliseksi perustellusti epäillyn tartuntataudin edellytykset täyttävän tartuntataudin leviämistä ei voitaisi muulla tavoin estää. Tartuntatautilakiin keväällä 2021 tehdyissä muutoksissa on laajennettu mahdollisuuksia saada virka-apua Tullilta ja rajavartiolaitokselta. Muutosten valiokuntakäsittelyn yhteydessä virka-apusäännöksessä on tunnistettu täsmentämistarpeita jatkoa ajatellen.

Aiemmassa kumotussa tartuntatautilaissa (583/1986) virka-avusta säädettiin sen 39 §:ssä. Alkuperäisen 39 §:n mukaan *milloin terveyslautakunta toteaa, että yleisvaarallisen tartuntataudin leviämistä ei voida muulla tavoin tehokkaasti estää, poliisin on annettava terveyslautakunnan pyynnöstä virka-apua 22 §:n 1 momentissa säädetyn velvollisuuden toteuttamiseksi.*

Alkuperäistä vuoden 1986 lakia koskevan hallituksen esityksen yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan 39 §:n osalta, että pykälään sisältyy pakon käyttäminen ja poliisin virka-apua koskevat säännökset. Ehdotuksen 22 §:n mukaan henkilön on noudatettava viranomaisen toimivaltansa rajoissa antamia määräyksiä. Ehdotusta täydentää tältä osin säännös, jonka mukaan terveyslautakunta voi määrätä käytettäväksi pakkoa henkilön taivuttamiseksi täyttämään, mitä hänen velvollisuudekseen on määrätty. Pakon käyttäminen olisi kuitenkin aina toissijaista. Pakkoon voitaisiin turvautua vain, mikäli se taudin leviämisen estämiseksi olisi välttämätöntä. Lisäksi pakon käyttäminen olisi mahdollista vain yleisvaarallisten tartuntatautien

leviämisen estämiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan poliisin velvollisuutena olisi tarvittaessa antaa virka-apua terveyslautakunnalle edellä mainitun pakon käyttämistä koskevan määräyksen toteuttamiseksi. Näin ollen, mikäli eristettäväksi määrätty henkilö poistuisi luvatta eristämispaiosta, poliisi olisi velvollinen antamaan virka-apua hänen palauttamisekseen eristämispaiokkaan. Virka-avun antamisen edellytyksenä ehdotuksen mukaan on, että terveyslautakunta esittää tätä koskevan pyynnön poliisille.

Vuoden 2006 muutosta koskevan hallituksen esityksen 39 §:ää koskevissa yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan, että virka-avun saajiksi ehdotetaan lisättäväksi lääninhallitus ja terveyskeskuksen tartuntataudeista vastaava lääkäri, sillä myös ne joutuvat tekemään päätöksiä, joilla pyritään estämään yleisvaarallisen tartuntataudin leviäminen. Toimenpiteiden tueksi voidaan tarvita poliisin virka-apua esimerkiksi valvomaan karanteeniin määrättyä suurehkoa ihmisjoukkoa.